

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

חג הסוכות – השמחה לפני השם על היותנו עם קרוב

על אף שכל המועדים ניתנו לבני ישראל כדי לשמוח בהם לפני ה', שמחה יתירה נודעה לחג הסוכות בהיות שהתורה שנתה ושילשה את חיוב השמחה בחג זה, ואף חכמי כנה"ג קבעו אותו בסדר התפילה כ'זמן שמחתנו'. ועלינו לברר, ומפני מה זכה ונתרבתה בו שמחה יתר משאר רגלים וימים טובים.

והנה הקורא את הפסוקים העוסקים בענייניו של חג הסוכות בפרשת אמור – ימצא קושי גדול בסדר הדברים. הפרשה פותחת: "דבר אל בני ישראל לאמר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הִזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לִי... שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ אֵשָׁה לַיְיָ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לַיְיָ עֲצֵרֶת הוּא כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ".

פרשה זו נחתמת בפסוק: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהִקְרִיב אֵשָׁה לַיְיָ עֲלֶיהָ וּמִנְחָה זָכָח וּנְסֻכִּים דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ", ומשמעות הדברים שבכך תם עניינו של חג הסוכות, ונשלמה פרשת המועדים כולה. אך לגודל הפליאה התורה פותחת שוב וכופלת את עניינו של חג הסוכות: "אֵךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֵת הָאָרֶץ תַּחֲגֹּזוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁפְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁפְתוֹן". ולכאורה יקשה מאוד – מדוע חזרה התורה לשנות את ענין חג הסוכות, לאחר שכבר חתמה את פרשת המועדים.

מפרשי המקרא הרגישו בתמיהה זו, וכתבו שהפסוק 'אלה מועדי השם וגו' להקריב אשה להשם' לא בא לחתום את פרשת המועדים כולה, אלא בא להורות על עניינו של חג הסוכות ושמיני עצרת – ללמד שהם מועדים שנועדו כדי להקריב בהם קרבנות לפני ה'. והנה ראשית יקשה שהרי בכל המועדים נצטוו ישראל להביא קרבנות ומנחות ונסכים לפני ה', ומפני מה התייחד חג הסוכות ובו ראתה התורה צורך לציין במיוחד דבר זה בעיקרו של יום. ומלבד זאת, עדיין לא יתיישב לן מדוע התורה חזרה ושנתה את דבר חג הסוכות אחר שחתמה את עניינו.

וגם בהמשך הדברים לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, באשר למרבה הפליאה התורה פותחת בפעם השלישית ומצווה על חג הסוכות: "וְחִגַּתְּם אֹתוֹ חַג לַיְיָ שִׁבְעַת יָמִים בְּשֹׁנָה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַּחֲגֹזוּ אֹתוֹ, בִּסְכַּת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֲזָרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בִּסְכַּת". וצריך להבין את סדרה ועניינה של פרשה זו.

והנה כאשר נבוא להתחקות אחר עניינו של חג הסוכות, נמצא שג' דברים נאמרו בעיקרו של מועד: ראשית כשמו כן הוא – 'חג הסוכות', כמו שנאמר בתורה, שהוא לזכר הנס והפלא שעשה הקב"ה עמנו בצאתנו ממצרים, שהוליכנו בתוך ענני הכבוד. עוד איתא בקרא דחג זה נקבע בהיותו 'חג האסיף', אשר בו אנו מודים ומהללים לקב"ה שהכין לנו כל צרכינו לשנה הקרובה. ומלבד זאת מצינו בחז"ל שדרשו ממשמעות הפסוקים, שחג הסוכות נקבע לשמחה לפני ה' לרגל הכפרה וההיטהרות שזכינו לה ביום הכיפורים שקדם לו.

והמתבונן יראה שג' החלקים שבפרשה זו באו כנגד שלושת ענייניו של חג זה: ראשית בא בכתוב כמועד שגדרו הוא 'הקרבת אשה להשם' - לרגל הריצוי והקרבה שזכו ישראל לפני המקום ביום הכיפורים, ואשר על כן נקבע לאחריו חג שבעת ימים להקריב להשם 'עֹלָה וּמִנְחָה זֶבֶח וְנִסְכִּים דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ'. ואכן פרשה זו חותמת - "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אֹשֶׁה לַיְי" - לומר שימים אלו נקבעו כמועדים ומקראי קודש, שבהם ישראל מקריבים קרבנות לריח ניחוח לפני השם.

ולאחר מכן בא עניין נוסף בעיקרו של חג, במה שנקבע כ'חג האסיף' - השמחה וההודאה לה' באסיפת היבול והתבואה. וכחלק מזה נאמרה מצוות נטילת ארבעת המינים, שעניינם הוא השמחה לפני השם במינים הבאים מיבול הארץ, כמו שנאמר בקרא: "אֶהָ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲגֹזוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים... וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פָּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנַף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים".

ולאחר כל זאת, נכתב מה שנקבע כ'חג הסוכות' - לזכר ההנהגה המיוחדת שזכינו לה בימי המדבר בענני הכבוד, ועל כן נאמר לנו בפרשה זו: "בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֹזֶרַח בְּיִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת, לְמַעַן יָדְעוּ דִרְתִּיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם".

[והנה יש להבחין שבב' החלקים הראשונים התורה פותחת בציון הזמן שהוא "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", אבל לגבי ישיבת הסוכות, לא נכתב להדיא התאריך בשנה. וטעם הדבר הוא - שקביעת החג להקרבת האשה לה' מתחייב מעצם הזמן - אחר הריצוי של יום הכיפורים, וכן שמחת האסיף וד' מינים - בא כחלק מקביעת החג בעת ועונת האסיף. זאת בשונה מישיבת הסוכות, אשר לא נקבעה מחמת זמן המסויים הלזה, שהרי ענני הכבוד היו בכל השנה כולה, אלא באו ונוספו אגב גררא בענייניו של המועד, ועל כן לא נכתב להדיא התאריך בעניין זה].

דבר זה יביא אותנו לעמוד ולתמוה - מהו המאחד בין הריצוי של יום הכיפורים לאסיפת תבואת הארץ, ובמה כל זה משתייך לישיבת הסוכות, וכיצד החוט המשולש הלזה יהיה לאחד בידינו במהותו של חג זה.

כאשר נעיין בפסוקים נמצא שנתייחד חג הסוכות - במה שנכתב עליו בתורה "תַּחֲגֹזוּ אֶת חַג יְיָ", בשונה משאר כל המועדים שבעניינם נכתב "חג הפסח להשם" או "חג שבועות להשם" - בחג הסוכות נכתב 'חג השם' בסתמא, ודבר זה חזר ונשנה בתורה. וכעין זה מצינו בלשון חז"ל - שבכל מקום שנכתב סתם 'חג', הכוונה היא לחג הסוכות, וצריכים אנו להבין את משמעות עניין זה.

ויתבאר על דרך משל לכן מלך, שבכל פעם שהיה מקבל דורון ומשאת מאת אביו, היה קובע משתה ושמחה לכל קרוביו ואוהביו, לרגל מה שזכה. פעם אחת קבע לו סעודה גדולה, והיה שמח בה שמחה גדולה ויתירה. כטוב ליבו ביין שאלוהו הכול - לשמחה מה זו עושה. אמר להם בכל פעם שאתם רואים אותי כאן - אני שמח על מה שזכיתי מאת המלך, אבל עתה שמחתי גדולה ויתרה - על עצם מה שזכיתי להיות בנו אהובו ויקירו, להיות בצילו ולקבל מרוב טובו וחסדו.

וכן הוא הדבר - שכל המועדים נקבעו לישראל כשמחה לפני ה' על הדברים שזכינו להם מאיתו, בכל מועד לפי עניינו. אבל חג הסוכות נתייחד ונקבעה בו שמחה יתירה - על עצם הקרבה שזוכים לה בני ישראל כעם השם, ואשר מכוחה אנו זוכים להנהגה מיוחדת המקיפה אותנו מימי עולם.

קרבה זו יסודה בכך שזכינו ושם ה' נקרא עלינו ושכינתו שרויה בקרבנו, ואם כן - הזמן הראוי ביותר כדי לשמוח בדבר זה הוא דווקא בעיצומו של החודש השביעי, בעת אשר ישראל רצויים לפניו ביתר שאת - אחר שזכו להיזכר

לטובה לפניו בראש השנה ונסלח עונם ביום הכיפורים, וחזור הקב"ה להשרות שכינתו בתוכם - אזי הוא הזמן הראוי ביותר לחגוג ולשמוח על רוב קרבתם לפני המקום.

וכיוון שמחמת מה שאנו עם קרובו, זכינו להנהגה מיוחדת שמכוחה אנו מקבלים את כל צרכינו משולחן גבוה, אם בימי המדבר - בענני הכבוד, שסללו את נתיבינו בארץ לא זרועה, ואם בארץ ישראל שבה אנו נמצאים בבית המלך וסמוכים על שולחנו, על כן באו ונקבעו עניינים אלו בשמחתו של חג.

ולכך נקרא חג הסוכות - 'חג השם' - אחר שאין עניינו רק כהודאה לקב"ה על דבר מסויים שזכינו לו מאיתו - אלא נקבע על עצם העניין הגדול הזה - שה' הוא אלוקינו שקרבנו אליו ומשגיח עלינו בהשגחה מיוחדת לעיני כל העמים, ואשר על כן אנו זוכים לשבת בסוכה - בצילא דמהימנותא.

והנה חז"ל דרשו על פסוק זה "מה חג (-קרבת חגיגה) להשם, אף סוכה להשם - כשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה". דרשה זו באה גם כן בעומק משמעות העניין, שהרי בכל מקום חפצי המצווה משמשים רק כאמצעי שעל ידם אנו יכולים לקיים את המצווה, אבל הסוכה דומה לקרבן במה שכל עניינה יכול להתקיים רק על ידי שהיא עצמה תהיה קדושה להשם ושם שמים יחול עליה, ובכך מתאחדים כל ענייני החג ובא לידי ביטוי העניין הגדול הזה שאנו זוכים לחסות תמיד תחת כנפי השכינה.

והנה בגמ' דרשו מלשון הפסוק - 'בסוכות תשבו שבעת ימים', שהסוכה צריכה להיות כדירת עראי הראויה רק לשבעה ימים: "אמרה תורה - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי". ולכאורה היה מקום לשאול, שהרי אחר שכל כולה אינה באה אלא להודיענו ולהזכירנו על מה שזכינו אז לענני הכבוד, שעל ידם קיבלנו כל טוב, לכאורה היה ראוי יותר לצוות את האדם שיבנה טרקלין נאה ומרווח, ויחזקו וישכללו כפי יכולתו, כזכר לאותם הימים שבהם לא חסרנו דבר, ומדוע ציוותה לנו התורה את ההיפך הגמור מזה.

והתשובה היא שאדרבא - כל העניין שאמרה תורה לעשות זכר לענני הכבוד הוא כדי לידע ולהודיע שכאז כן היום - הכול אנו מקבלים מאת השם, בבחינת מה שנאמר "וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדָּרָה אֲשֶׁר הוֹלִיכָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ זֶה אֲרָפְעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר". ואשר על כן - דווקא בעיצומו של זמן אסיפת היבול והתבואה אל הבית - ציוותה תורה את האדם לעזוב את מעשי ידיו מאחרי גוו, ולהותיר מאחוריו בתים מלאים כל טוב, ולבוא להסתופף בצילה של פסולת גורן ויקב - למען ידעו דורותיכם כי הקב"ה הוא שמוליכנו בכל הדרך הגדולה הזאת.

בימי המדבר זכו ישראל ונתגלה להם כבוד ה' בכל השנה כולה, אבל בבואם לארץ ישראל - נתעלמה ונסתתרה הנהגתו עליהם בתוך דרך הטבע ומקרי העולם. רק אחת לשנה, לאחר כפרת היום הקדוש, אנו ראויים לחזור ולחסות בצל כנפי השכינה - כאותם הימים. בזמן הזה, אנו יושבים בסוכה שהיא דירת עראי ואינה ראויה אלא לשבעה, אבל לעתיד לבוא נאמר - "וְסִכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמִחְסָה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּוֶט" - הסוכה תחזור להיות דירת קבע, כאות להנהגת ה' על בניו שתהא נגלית ותמידית לעיני כול - כמו שנאמר שם: "פִּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח יְיָ לְצִבְי וּלְכַבֹּד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֹאֲזִין וּלְתַפְאֲרַת לְפָלִיטַת יִשְׂרָאֵל".

נמצא שהסוכה מקיפה וחובקת את כל דברי ימי עם ישראל, באשר יש בה לשעבר - בענני הכבוד, יש בה לעכשיו - בישיבת הסוכה לדורות, ויש בה לעתיד לבוא - בסוכת עורו של לווייתן. בכל עת שאנו חוסים בצילה אנו מודים ומשבחים על כל הטובה שזכינו מאת ה' מאז היותנו לעם עד עצם היום הזה, ומייחלים שיפרוש עלינו סוכת שלומו ונזכה לחזות בישועתו, כאשר יקים לנו את סוכת דוד הנופלת.

להערות והארות, וכן לקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.